

Boek: 'L'esprit du Compas'

Harrie van Dooren

Kijken we in het woordenboek onder het lemma 'passer' dan lezen we:

1. tweebenig instrument om cirkels of bogen te beschrijven en kleine afstanden te meten en uit te zetten bij tekenwerk: een rechte, een kromme, een ongelijkbenige passer... (van Dale, 11e druk).

In deze definitie zal de tekenaar zijn tekengereedschap herkennen, maar het valt op dat daarna als voorbeelden passers worden genoemd die vooral door met name metaalbewerkers worden gebruikt.

Er verschijnen maar weinig boeken die als onderwerp passers hebben. Het is dan verrassend een lijvig boek (b x h = 225 x 240 mm) geëtaleerd te zien met de titel 'L'esprit du Compas' (Verstraete / Royer - cheminements.fr (geen ISBN), opruimingsprijs ca. € 40).

Het blijkt een mooi uitgevoerd boek te zijn van ruim 400 pagina's, verdeelt in 8 hoofdstukken die elk onderverdeeld zijn in paragrafen, en honderden goede foto's van overwegend passers die aan de hierboven door van Dale genoemde voorbeelden voldoen. Men treft items aan uit vooral de laatste 100 à 150 jaar. Omdat de meeste objecten nog steeds op antiek-, brocante- of rommelmarkten zijn te verwerven, zal bij het doorbladeren van het boek menig keer het idee van herkenning optreden. Zoals in de inleiding wordt aangegeven, delen de twee auteurs hun passie voor passers. Twee verzamelaars die beide hun verzameling in hun eigen hoofdstukken (?) presenteren.

Préface – La fascination du compas

Laurent Bastard, conservator van het 'Musée de Compagnonnage' in Tours, merkt op dat de beide verzamelaars het instrument/gereedschap 'passer' zien als iets dat diep wortelt in de ziel en licht die gedachte nader toe.

Ch. 1 – L'art du compas ou comment devient-on circinusophile? (10-19)

Met 'Hoe word je circinusophile' (cirkeltrekkergek?) en hoe je eenvoudige restauraties kunt uitvoeren.

Ch. 2 – Quand « l'homme pense avec sa main » (22-35)

Waarin een korte geschiedenis van de passerfabricage. Merkwaardig is dat 'Unis' als wederverkoper wordt aangemerkt. (Ook in Ch. 8 wordt terloops gemeld dat 'Unis France', zichtbaar op een passerdoos van fabrikant SL en een van JFA, een merk zou zijn.)

Ch. 3 – Maman, les compas ont-ils des jambes ? (38-44)

De auteur geeft aan dat zij (de samenstellers van het boek) de definitie 'een passer is een instrument dat bestaat uit twee benen die elk aan één uiteinde zijn verbonden door een scharnier en bedoelt om cirkels te trekken' niet bevredigend vinden. Hij geeft voorbeelden van uitzonderingen op die definitie.

Ch. 4 – La quadrature du cercle (46-98)

Een hoofdstuk met een aantal tekenpassers, waaronder de eenvoudige schoolpassers en enkele passerdozen, maar ook wat instrumenten die op zijn minst uitzonderlijk genoemd mogen worden.

Ch. 5 – Le compas, attribut de la création (100-112)

Met voorbeelden van afbeeldingen/symbolen waarin passers voorkomen.

Ch. 6 – La griffe et la pointe 114-127)

Hier een aantal kopieën van bladen uit catalogi.

Ch. 7 – Des symboles sur les compas (130-143)

Getoond worden een aantal merkjes ingeslagen in gereedschappen/passers voor metaalbewerkers. Een merkwaardige eend in de bijt is een merkje van Kern.

Ch. 8 – Les compas dans toute leur diversité (147-395)

Dit hoofdstuk – 2/3 deel van het hele boek – toont een grote verscheidenheid aan passers ten behoeve van metaalbewerkers, en slechts enkele passerdozen voor tekendoelinden. Veel, zeer veel van hetzelfde.

Conclusie:

Het boek is vooral een uitstalling van wat twee verzamelaars in huis hebben: passers en 'passerachtigen' die nog steeds ruimschoots worden aangeboden op markten. Er zit nauwelijks enige logische opbouw in de getoonde instrumenten en – mogelijk omdat het twee verzamelingen betreft – het boek toont in verschillende hoofdstukken min of meer dezelfde items. De achtergrondinformatie is summier en meestal zonder moeite te vinden op internet. De term 'passer' blijkt ruim te kunnen worden opgevat door meetinstrumenten uit diverse beroepen te tonen waarin twee 'benen' verbonden door een draaipunt zijn te herkennen.

Wel tonen beide auteurs aan, dat het nu nog mogelijk is een verzameling op te zetten van instrumenten die tot het erfgoed van de kleinschalige industrie gerekend kunnen worden.

Het boek is het bekijken waard, maar in het bijzonder voor de verzamelaar van tekeninstrumenten geen aanrader.